

УДК 378.091.212:005.963.2–051(477)
DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.66-1.17>

Н. В. Меркулова

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи
Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

Ю. В. Шевченко

кандидат педагогічних наук, директор
комунального закладу «Василівська гімназія «Сузір'я» – загальноосвітня школа I–III ступенів
Василівської районної ради Запорізької області»

ДО ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ТЬЮТОРІВ У СИСТЕМІ ОСВІТИ УКРАЇНИ

У статті розкрито проблему професійної підготовки тьюторів у системі освіти України. На сучасному етапі розвитку суспільства соціально-економічні проблеми, що поглиблені кризою моральної свідомості, зумовлюють необхідність перетворень у вихованні і розвитку особистості шляхом розширення сфери духовних і матеріальних цінностей, що мають розкриватися як через спільну взаємодію педагога і вихованців, так і через індивідуальний досвід діяння. Це викликає в культурно-освітньому просторі питання щодо розвитку особистості на основі індивідуального підходу з урахуванням сучасних досліджень у сфері філософії, психології, соціальної педагогіки та практики соціальної роботи. Це вимагає консолідації зусиль між сучасними соціальними інституціями та всією системою освіти для створення моделі школи тьюторської майстерності, що дасть змогу особистості в умовах багатоконфесійного та мультикультурного суспільства допомогти розвинути навчальні здібності, знання та вміння, моральні цінності і ставлення до оточуючих, формувати соціальний досвід і компетентність у сферах особистого повсякденного життя.

Зазначено, що новизна ідеї полягає в теоретичному обґрунтуванні, розробці та експериментальній апробації повного циклу професії «тьютор», що включає в себе освітньо-професійну програму підготовки тьюторів у закладах вищої освіти, освітньо-наукову програму підготовки тьюторів в освітніх установах, створення професійного стандарту діяльності тьютора, сертифікації професійної кваліфікації тьютора, науково-освітньої експертизи майстерності тьютора.

В умовах розгортання культурно-освітнього простору перебіг основних інноваційних процесів відбувається через запровадження специфічних принципів тьюторської діяльності: взаємозв'язок освітньо-виховних технологій, технологій соціальної роботи та технологій тьюторського супроводу з етапом розвитку постіндустріального суспільства; створення та реалізація системи наукових орієнтирів, які задають векторність тьюторської діяльності, спрямованої на цілісний розвиток особистості; проектування інноваційного змісту професії «тьютор»; індивідуальна відповідальність в утвердженні людської гідності і честі на глобальному рівні; взаємопов'язаність та взаємозалежність суб'єктів освітньо-виховного процесу та ін. Основним підходом до вирішення проблеми підготовки тьюторів є стратегічне проектування якості освіти та задоволення запиту на супровід індивідуальної освітньої траєкторії на різних етапах зростання особистості з урахуванням її потреб та резервних можливостей.

У процесі дослідження було виявлено, що у площині змісту тьюторську діяльність варто сприймати як організаційну психолого-педагогічну та соціальну підтримку індивідуальної освіти старшокласників і студентів, що зумовлює необхідність розробки сукупності систематизованих знань, умінь, навичок, поглядів і переконань, ціннісних орієнтацій та певного рівня розвитку пізнавальних сил і практичної підготовки, що передбачає аналітичний опис, характеристику, класифікацію та систематизацію механізмів психолого-педагогічної та соціальної підтримки тьюторських практик; вивчення закономірностей і законів, що визначають ефективність тьюторського супроводу; вивчення генези та розвитку різних видів тьюторських практик, основних тенденцій їх вдосконалення і регресу.

Ключові слова: тьютор, модель, технологія тьюторського супроводу, тьюторський супровід, компетентність, методологія, методика.

Постановка проблеми. Інноваційні стратегії розвитку світової спільноти зумовлюють створення такої системи освіти, завдяки якій буде уможливлено зростання творчого потенціалу особистості, її духовно-морального вдосконалення.

Це становить перед культурно-освітніми інституціями завдання щодо організації освітнього процесу у такий спосіб, щоб освітньо-виховними домінантами теорії і практики розвивального виховання поставали методології і методики само-

розвитку особистості, з одного боку, і програми розгорнутого професійного (педагогічного) супроводу самонавчання і самовиховання особистості, з другого боку. Створення умов для переорієнтації освіти на інноваційні технології, для організації цього новаторського процесу потребує підготовки педагогів, які володіють навичками фасилітації, тьюторської майстерності.

Водночас у межах європейських освітніх практик є значний досвід прогресивних технологій навчання. Проте нині майже невідомими є спроби вироблення освітніх стратегій виховання і розвитку особистості в метакультурних ситуаціях, які враховують пріоритети європейського світогляду та міжнародний досвід моделей тьюторського супроводу. Його основоположною ідеєю є індивідуальна підтримка розвитку особистості в різних соціокультурних ситуаціях, що нині не було реалізовано у практиці національної освіти. При цьому теоретичні обґрунтування, елементи запровадження індивідуального супроводу учнів використовувалися під час створення соціальних та психологічних центрів, закладів освіти, які забезпечували реалізацію особистісно орієнтованої моделі навчання і виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема професійної підготовки тьюторів схарактеризована в наукових розвідках В.В. Артьоменко, С.В. Ветрова, Н.М. Дем'яненка, Т.М. Ковальової, О.П. Літовки, Л.Ю. Москальової, Т.А. Литвиненко, В.А. Нікітіна та ін.

Мета статті – висвітлити та проаналізувати проблему професійної підготовки тьюторів.

Виклад основного матеріалу. Рушійні сили нових тенденцій у розбудові системи національно-патріотичного виховання, спрямованих на руйнування соціально-перцептивних стереотипів щодо нездібності окремої людини впливати на власний розвиток першопочатково вбачаються в діяльності тьютора, який на професійному рівні бере на себе відповідальність за формування відповідальності особистості в контексті духовно-морального виховання, розвитку умінь тримати духовно-практичну позицію в різних видах діяльності, готовність до прийняття стратегічних життєвих рішень на основі вільного вибору, готовність відстоювати права людини [2, с. 152]. У межах всеукраїнського науково-педагогічного проекту «Школа тьюторської майстерності» проводиться дослідно-експериментальна робота на базі закладів вищої освіти (Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, Маріупольського державного університету, Комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради, Комунального закладу

«Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, Комунального вищого навчального закладу Київської обласної ради «Академія неперервної освіти») та закладів загальної середньої освіти Запорізької області.

Реалізація теоретичної моделі тьюторської діяльності у «Школі тьюторської майстерності» передбачає аналіз, оцінку, адаптацію та творче використання світового досвіду тьюторських практик, розробки інноваційних тьюторських технологій і їх експериментальну апробацію, підготовку нових науково-методичних матеріалів, посібників.

Індивідуалізація освітньо-виховної програми забезпечується шляхом самостійного вибору тьюторантами профілю навчання, освітніх програм, курсів та факультативів, різноманітних форм навчання, самостійного визначення тем і напрямів дослідницької, творчої, дозвіллевої діяльності. Цей вибір оформляється тьюторантами як індивідуальна освітня траєкторія, яка створюється на основі дослідження доступних тьюторанту освітніх ресурсів навчальних закладів міста, регіону, мережі Інтернет. Важливою умовою індивідуалізації освітнього процесу є відкритість і варіативність авторських навчальних, виховних та соціальних програм. Підвищення соціальної активності тьюторантів забезпечується їхнім включенням до різноманітних форм публічних презентацій (конкурси, соціальні проекти і програми, фестивалі, концерти, мистецькі заходи, виставки, соціально-просвітницькі тренінги, науково-практичні семінари та конференції тощо), участю в соціально значущих програмах і проектах різних рівнів (обласних, всеукраїнських, міжнародних), організацією консультацій, стажувань і практик. Організація рефлексії забезпечується за допомогою тьюторських консультацій, в яких із поля зору не випускається обговорення з тьюторантами освітніх цілей і перспектив подальшого розвитку, особистих потреб і можливостей, освітньої історії (як формальної, так і неформальної), аналізу та оцінки набутого соціального досвіду тощо.

У процесі розрізнення тьюторської позиції і професії тьютора варто зазначити, що нині є можливість для введення в школу (закладу вищої освіти) окремої педагогічної професійної посади – тьютора, що буде на іншому рівні проводити роботу замість класних керівників (кураторів), більшість з яких – вчителі-предметники та викладачі, які не володіють тьюторською майстерністю та не мають досвіду впровадження тьюторських практик [1; 3].

Мова також може йти про здійснення тьюторської діяльності, зокрема, досягнення цілей і завдань тьюторського супроводу педагогами, психологами і класними керівниками, кураторами академічних груп, соціальними педагогами. Але у такому разі більш правомірним було б говорити не скільки про нову професію тьютора, а про майс-

Рис. 1. Модель впровадження тьюторської діяльності у практику роботи закладу освіти

терність та компетентність здійснення тьюторської діяльності, якою сучасний вчитель або викладач має оволодіти. Проте і в тому, і в іншому випадках принципово видається відмінність тьюторської позиції від усіх інших педагогічних посад: заступник директора з навчально-виховної роботи створює організаційно-педагогічні умови для засвоєння учнями навчальної програми; соціальний педагог здійснює координацію процесів соціалізації учнів школи; психолог здійснює психокорекційну та діагностичну допомогу тим учням, які потребують психологічної підтримки; класний керівник або куратор відповідає за здійснення навчально-виховного процесу у своєму класі (академічній групі). Основна роль тьютора – здійснення індивідуального супроводу кожного учня (студента), в процесі розробки та оформлення індивідуальної освітньої траєкторії. Однією з умов діяльності науково-педагогічного проєкту «Школа тьюторської майстерності» є участь суб'єктів освітнього процесу в науково-дослідницькій діяльності, що здійснюється на науково-практичних семінарах, наукових консультаціях та самостійній науковій роботі за освітньо-науковими програмами.

До реалізації концептуальної моделі впровадження тьюторської діяльності у практику роботи закладу освіти дібрані критерії мотивації, когнітивності, діяльності та рефлексії згідно з виокремленими компонентами структури готовності майбутніх вчителів до тьюторської діяльності. У результативному складнику моделі розкрито основні показники, схарактеризовані нижче (див. рис. 1).

Критерій мотивації готовності вчителів, здобувачів вищої освіти до тьюторської діяльності ґрунтується на таких показниках: мотивація до вивчення фахових дисциплін засобами гуманістичної особистісної центрації викладача; уміння виконувати проблемні завдання з тьюторського супроводу; розкриття можливостей практичного застосування навчального матеріалу.

Критерій когнітивності стосовно готовності вчителів, здобувачів вищої освіти конкретизований низкою показників: володіння системою базових знань із тьюторської майстерності; структурування навчального матеріалу дисциплін професійної підготовки; готовність до реалізації міжпредметного підходу з тьюторської діяльності.

Критерій діяльності професійної готовності вчителів, здобувачів вищої освіти до впровадження тьюторської майстерності реалізований узагальненими показниками: використання в практичній діяльності сучасних освітніх технологій; успішність підготовки здобувачів вищої освіти

за результатами проходження навчально-виробничої практики; розвиток навичок інноваційної і пошуково-дослідницької експериментальної роботи; вміння презентувати навчальний матеріал у вигляді пізнавальних операцій і дій.

Критерій рефлексії готовності вчителів, здобувачів вищої освіти до тьюторського супроводу представлений такими показниками: розвиток інноваційної компетентності та постійної професійної самореалізації; самоінтерпретація й самовизначення індивідуального стилю роботи; уміння рефлексивно ставитися до себе та до результатів своєї професійної діяльності.

Після закінчення підготовки вчителів до діяльності у «Школі тьюторської майстерності» тьютори приступають до виконання тьюторських функцій у закладах освіти, соціальних центрах, центрах професійної підготовки та ін. З метою забезпечення зворотного зв'язку у «Школі тьюторської майстерності» передбачено структурні підрозділи (ресурсні центри), що мають власні філії у закладах вищої освіти. Їхня основна функція полягає в наданні професійно-орієнтованих освітніх послуг із тьюторської діяльності випускникам «Школи тьюторської майстерності».

Висновки і пропозиції. Проведений науковий пошук засвідчує, що підготовка тьюторів, що має здійснюватися за чотирма векторами (антропологічний, вектор соціалізації особистості, вектор освітньої інфраструктури, вектор предметної галузі знання) і за відповідними напрямками (методологічна, науково-педагогічна, науково-предметна, методична і практична), та перепідготовка педагогів, психологів у «Школі тьюторської майстерності» здійснюються на основі суб'єкт-суб'єктних відносин та індивідуального підходу, основними напрямками якого є диференціація за рівнями ефективності тьюторської діяльності, диференціація за здібностями та результатами у впровадженні тьюторських практик.

Перспективи подальшого наукового пошуку спрямовані на впровадження моделі тьюторської діяльності у практику роботи закладів освіти.

Список використаної літератури:

1. Бойко А.М. Тьютор – якісно вища педагогічна позиція і новий простір духовно-моральної взаємодії. *Педагогічні науки* : збірник наук. праць. Полтава, 2011. Вип. 2. С. 4–10.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посібник. Київ, 2004. 352 с.
3. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : науково-методичний посібник. Київ, 2004. 192 с.

Merkulova N., Shevchenko Yu. On the problem of tutors' professional training in the Ukrainian education system

The article deals with the problem of tutors' professional training in the education system of Ukraine. At the present stage of society's development, socio-economic problems deepened by the crisis of moral consciousness cause the need for transformation in the education and development of the individual by expanding the sphere of spiritual and material values, which should be revealed both through the joint interaction of the teacher and the pupils, and through individual experience. This raises questions in the cultural and educational space about the development of personality on the basis of an individual approach, taking into account modern research in the field of philosophy, psychology, social pedagogy and practice of social work. This requires a consolidation of efforts between modern social institutions and the entire education system to create a model school for tutoring that will allow individuals in a multi-denominational and multicultural society to help develop learning abilities, knowledge and skills, moral values and attitudes toward others, areas of personal daily life.

It is noted that the novelty of the idea lies in the theoretical substantiation, development and experimental testing of the full cycle of the profession "tutor", which includes educational and professional program of tutors training in higher education institutions, educational and scientific program of training of tutors in creating tutor, certification of professional qualification of tutor, scientific and educational expertise of the tutor.

In the context of the development of cultural and educational space, the flow of basic innovation processes occurs through the introduction of specific principles of tutoring activities: the interconnection of educational and educational technologies, technologies of social work and technologies of tutoring support with the stage of development of post-industrial society; creation and implementation of a system of scientific guidelines that set the vector of tutoring activities aimed at holistic development of the individual; designing the innovative content of the tutor profession; individual responsibility in affirming human dignity and honor at the global level; interconnectedness and interdependence of subjects of educational process, etc. The main approach to solving the problem of tutors' preparation is to strategically design the quality of education and to satisfy the request for support of individual educational trajectory at different stages of personality growth, taking into account its needs and reserve capabilities.

In the course of the research it was found that in the content area tutoring activities should be considered as organizational psychological-pedagogical and social support for the individual education of high school students and students, which necessitates the development of a set of systematic knowledge, skills, attitudes and beliefs, values and beliefs. cognitive forces and practical training, which provides analytical description, characterization, classification and systematization of mechanisms of psychological, pedagogical and social support tutorial practices; study of laws and laws that determine the effectiveness of tutoring; study of the genesis and development of different types of tutoring practices, the main tendencies of their improvement and regression.

Key words: tutor, model, technology of tutoring support, tutoring support, competence, methodology, methodology.